

КОМПЛЕКСНО-ІНТЕГРАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ІНСТРУМЕНТАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У статті розкривається зміст і сутність комплексно-інтеграційної технології формування інструментально-виконавських компетенцій майбутнього вчителя музичного мистецтва; визначаються інноваційні методи навчання, що плідно і позитивно впливають на процес формування інструментально-виконавської компетентності майбутніх фахівців.

Ключові слова: інтеграція, комплексно-інтеграційна технологія, інструментально-виконавські компетенції, метод музично-теоретичного аналізу, художніх аналогій, художньо-творчих проєктів.

The article deals with the meaning and essence of complex-integrational technologies of instrumental competence and performance of future music teacher. The paper identifies innovative teaching methods that effectively and positively impact the development of instrumental performance competence of experts.

Keywords: integration, complex-integration technology, performing instrumental competence, method of music-theoretical analysis, literary analogies, artistic and creative projects.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку наукової освітньої думки інтеграція набуває особливого сенсу, оскільки спрямовується на становлення конкурентно спроможного, здатного творчо самостверджуватися у життєдіяльності фахівця. Різні аспекти інтегрованого навчання і виховання висвітлено в працях сучасних дослідників І. Беха, Н. Бібік, С. Гончаренко, Л. Масол, Т. Пушкарської, О. Савченко. Інтеграція, як уважають науковці-педагоги, є необхідним дидактичним засобом й набуває статусу одного з провідних принципів сучасної освіти [3: 262], зокрема і музично-педагогічної. Поряд із традиційними педагогічними методами навчання комплексно-інтеграційна технологія містить широкий спектр активних та інтерактивних методів, що дозволяє комплексно впливати на формування інструментально-виконавських компетенцій майбутнього фахівця.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Метою написання статті є розкриття особливостей комплексно-інтеграційної технології у процесі формування інструментально-виконавських компетенцій майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Поняття “комплекс” і “інтеграція” взаємодоповнювані та взаємозумовлені. Поняття «комплекс» передбачає інтеграцію та диференціацію водночас й визначається науковцями як багатогранна цілісність, що складається з різних відносно стійких елементів, котрі взаємодіють [3: 277]. Інтеграція передбачає об’єднання частин у «єдине ціле», цілісну систему. У Новому тлумачному словнику української мови термін «інтегральний», «інтеграція», який походить від латинського – integer означає повний, цілісний, суцільний, єдиний. Інтегрування, читаємо далі, це відтворення або відновлення цілісності, об’єднання в єдине ціле частин будь-якої системи, узгодження компонентів, формування і встановлення між ними зв’язків і відносин [4: 193].

На думку О. Савченко, проведення занять на основі інтеграції змісту стає одним з напрямів їхнього методичного збагачення, тобто об’єднання змісту, відібраного з кількох предметів навколо однієї теми, і «має на меті інформаційне й емоційне збагачення сприймання, мислення і почуттів учнів завдяки залученню цікавого матеріалу, що дає змогу з різних боків пізнати якесь явище, поняття, досягти цілісності знань» [6: 5].

З терміном «інтеграція» тісно пов’язаний термін взаємодія, взаємозв’язок, взаємовплив. Інтеграція – це найвища форма взаємодії, оскільки вона передбачає не тільки взаємовплив і взаємозв’язок, а й взаємопроникнення [3: 277].

Поняття «інтеграція» містить ідею міжпредметних зв'язків як засіб для «визначення синтезувальних інтегральних відносин між об'єктами, явищами та процесами реальної дійсності, що знайшли своє відображення в змісті, формах і методах навчально-виховного процесу та виконують освітню, розвиваючу та виховну функцію в їхній організаційній єдності [5: 88].

Внутрішня структура категорії компетентності складається із сукупності компетенцій, що мають інтегральну характеристику і містять змістовий (знання), процесуальний (уміння), аксіологічний (цінності, орієнтації), креативний (творчість), особистісний аспекти й охоплюють ціннісно-мотиваційну, когнітивно-знанієву, операційно-технологічну, самостійно-творчу, рефлексивно-оцінювальну сфери особистості.

Основними активними та інтерактивними методами в сутності комплексно-інтеграційної технології формування інструментально-виконавських компетенцій є метод музично-теоретичного аналізу, метод художніх аналогій, метод художньо-творчих проєктів.

Музично-виконавська компетентність майбутнього вчителя музики як динамічно інтегрована система, формується через засвоєння різних видів і форм музично-виконавської діяльності, основою якої є аналіз-інтерпретація як спосіб пізнання-розуміння внутрішньої сутності музичного твору, що інтегрує у собі ціннісно-орієнтовний, когнітивно-знанієвий, емоційно-емпатійний, операційно-дієвий, художньо-проєктувальний, рефлексивно-оцінювальний компоненти й передбачає їхню творчу, індивідуально-особистісну реалізацію.

Таким чином, вже сам художньо-інтерпретаційний процес або аналіз-інтерпретація (термін О. Ростовського) є складним інтегровальним утворенням, що спрямовується на виявлення творчого кредо композитора, його світоглядних позицій, передбачає застосування культурологічних, музично-історичних, музично-теоретичних знань, аналіз синтаксису і семантики музичної мови, що призводить до важливих висновків й узагальнень щодо об'єктивності інтонаційно-образного змісту музичного твору й створює передумови адекватного сприйняття й розуміння художнього образу, розкриття художньої картини світу (О. Рудницька). Тому важливим завданням викладачів інструментальних дисциплін є спрямування методу музично-теоретичного аналізу в русло цілісного сприйняття музичного твору, що вивчається і виконується.

Розуміння й вивчення текстових закономірностей музичного твору, робота над об'єктивною логікою музично-образного змісту, призводить до усвідомленого розуміння художнього образу і допустимої міри виконавської ініціативи. Звідси і випливає доцільність використання міжпредметних зв'язків блоку фахових дисциплін, здійснення музично-теоретичного аналізу в процесі формування предметних компетенцій студентів на індивідуальних заняттях з основного та додаткового інструментів, вокалу, хорового диригування.

Створюючи «режисерський» план виконання, слід виходити з логіки задуму композитора, з краси його композиції. Тому доцільним є порівняльний аналіз виконуваного твору з іншими аналогічними до нього за своїм художньо-образним змістом. Надзвичайну роль у проєктуванні художнього образу відіграють знання історії музики, жанрово-стильових особливостей тематизму музичних творів, основного композиційного методу, тобто розуміння механізму композиції, що полегшує розв'язання питання про драматургію виконання й спричиняє до оригінальної інтерпретації твору.

Такий об'єктивний аналіз, стверджують науковці, є більш ефективним і корисним у формуванні особистісно-індивідуального інтерпретаційного стилю, аніж наслідування трактовки виконання відомих співаків, інструменталістів або викладача з фаху.

Аналіз музикознавчих, психологічних та педагогічних праць М. Арановського, Л. Виготського, О. Костюка, Є. Назайкінського, В. Медушевського, Б. Мейлаха, Г. Орлова, В. Остороменського, О. Рудницької, О. Ростовського, А. Сохора, у яких висвітлюються різні аспекти складного музично-виконавського процесу, дозволяє констатувати, що інтегрований підхід до художньо-інтерпретаційного процесу зумовлюється самою внутрішньою структурою музичного твору, що містить у собі діалектичну єдність об'єктивного і суб'єктивного, загального та індивідуального, раціонального та емоційного, аналізу і синтезу. Науковці стверджують, що повноцінне розуміння-пізнання образного змісту відбувається тоді, коли суб'єкт художньої взаємодії сам переживає [7: 14], прагне розкрити своєрідне, неповторно індивідуальне авторське втілення, проникнути в глибини музичного твору, вступити в емпатійно-діалогову взаємодію з автором твору, перевтілитися в художній образ, оскільки саме в ньому, в мистецтві перевтілення й переживання консолідується вся повнота людського світосприйняття та суб'єктивна причетність до таких форм життя та діяльності, в яких суб'єкт практично може і не перебувати (О. Рудницька).

Унікальним методом, який у процесі інструментально-виконавської підготовки майбутніх фахівців набуває особливого сенсу й змісту є метод художньо-творчих проєктів. Він спрямовується на формування й виявлення індивідуальної неповторності кожного студента, міри його творчої спрямованості, музично-виконавського досвіду, самостійності, самореалізації і самовираження у різних видах інструментально-виконавської творчості й відповідно специфіці музично-виконавської діяльності вчителя музики виявляється як у процесі духовного та виконавського, так і в процесі його проєктування в контексті певної теми уроку, його змісту, передбачає володіння уміннями

здійснювати інтегративні зв'язки, знаходити й використовувати цікавий матеріал, що уможливорює різнобічно й цілісно пізнати художнє явище та поняття.

Інтерактивний метод художньо-творчих проєктів набуває особливої значущості, оскільки спрямовується на активізацію пізнавально-емоційної, особистісно-ціннісної та діяльнісної сфер студентів, набуття ними художньо-інтерпретаційного досвіду в різних видах музично-виконавської діяльності й зорієнтований на творче практичне застосування музично-виконавських знань та вмінь й оволодіння новими. Художньо-проектувальна діяльність майбутніх учителів музичного мистецтва є складним інтегральним явищем, оскільки не тільки детермінує дослідницьку думку студентів (визначення теми-проекту, її актуальності, мети, гіпотези, завдання; добір відповідного художнього матеріалу; обговорення й складання драматургічного плану; аналіз і систематизація художнього матеріалу, використання широкого спектру проблемних, дослідницьких, пошукових методів, зорієнтованих на практичний результат, який має бути значущим як для того, хто його проєктує, так і для того, на кого він спрямований), а й передбачає вивчення й усвідомлення духовного змісту музичних творів, створення власних, виконавство, інтерпретацію, реалізацію творчого задуму в процесі концертного виступу або в умовах реальної педагогічної діяльності. Таким чином, студент «нарошує потенціал новачків, виражає соціальну позицію, виявляє співпричетність «до цивілізації та культури» [5: 168].

За своєю тематикою художньо-творчі проєкти можуть мати різну складність (від проєктування художнього образу певного музичного твору до його сценічного виконання (монопроєкт), а також створення художньо-творчих проєктів, що передбачають використання міжпредметних та міжхудожніх знань та вмінь, сприяють розвитку творчого мислення, пошукових та науково-дослідницьких навичок й мають такі характеристики: діяльнісний, особистісно зорієнтований, розвивальний; той, що навчає міжособистісній взаємодії; той, що розвиває уміння самовиявлення, самопрезентації, рефлексії; той, що побудований на принципах проблемного навчання; той, що формує навички самостійності у розумовій, діяльнісній та вольовій сферах; той, що виховує такі професійні якості як толерантність, відповідальність, цілеспрямованість, ініціативність, почуття колективізму, гнучкість мислення й позитивно впливає на динаміку рівнів сформованості інструментально-виконавських компетенцій.

Володіння художньо-проектувальною компетенцією в структурі музично-виконавської компетентності набуває особливого сенсу, оскільки передбачає вміння здійснювати інтеграційні зв'язки, використовувати різновиди мистецтва у процесі розкриття художнього образу, доповнювати виконання виразною вербальною характеристикою, володіти мистецтвом мовного спілкування, добрати відповідний художній матеріал, що допомагає розкрити образний зміст, зрозуміти музику душі, настроїти чутливі струни серця, щоб досягнути мову почуттів.

З цього приводу В. О. Сухомлинський зазначав, що слово не може до кінця пояснити всю глибину музичного твору, але без слова не можна наблизитися до найтоншої сфери пізнання почуттів. Слово вчителя повинно пробудити спогади про пережите, минуле, відчуте, активізувати емоційну пам'ять, настроїти учнів на повноцінний процес пізнання-переживання. Воно є своєрідним емоційним стимулом й повинно бути поетичним, яскравим, художнім, «...витонченим різцем, здібним торкнутися найніжнішої рисочки людського характеру... Вміти користуватися ним – найбільше мистецтво [8: 176].

Висновки. Метод художньо-творчих проєктів передбачає наявність вмінь знаходити й застосовувати в процесі аналізу-інтерпретації інтегративні зв'язки фахових дисциплін (міжпредметні та внутрішньосистемні зв'язки); художніх дисциплін (міжхудожні зв'язки); фахових, психолого-педагогічних дисциплін та педагогічної практики (міжсистемні зв'язки). Комплексно-інтеграційна технологія навчання оптимально забезпечує процес формування інструментально-виконавських компетенцій майбутніх учителів музичного мистецтва через використання спектру активних та інтерактивних методів навчання, використання традиційних та впровадження новітніх технологій, що використовуються у процесі викладання музично-виконавських та музично-теоретичних дисциплін.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Зимняя И.А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования // Высшее образование сегодня. – 2003. – № 5. – С. 9-15.
2. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи (Бібліотека з освітньої політики): Монографія / Н. М. Бібік, Л. С. Ващенко, О. І. Локшина та ін. / Під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : «К.І.С.», 2004. – 112с.
3. Масол Л.М. Загальна мистецька освіта: теорія і практика. / Л. М. Масол – К. : 2006. – 432с.
4. Новий тлумачний словник української мови / Укл. В. Яременко, О. Сліпущко. – К. : АКОНІТ, 1998. – Т.3. – 910 с.
5. Олексюк О. М. Музична педагогіка. / О. М. Олексюк – К. : 2006. – 188 с.
6. Пушкарьова Т. Інтегроване навчання як засіб гармонізації розвитку дитини // Г. Пушкарьова Теорія та історія мистецької освіти. № 6. – К. : 2004. – С.5-7.

7. Рудницька О. П. Сприйняття музики і педагогічна культура вчителя./ О. П. Р – К. : КДПШ, 1992. – 96с.
8. Сухомлинський В.А. Слово о человеке // В. А. Сухомлинский. –Избр. произв.: В 5 т. Т.5. – С.176.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Горбенко Олена Борисівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри музично-теоретичних та інструментальних дисциплін Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.